

МОДЕЛИ ЗА БАНКОВА РЕГУЛАЦИЯ НА РИСКА – ДИНАМИКА В МОДЕЛИРАНЕТО И ПЕРСПЕКТИВИ

Даниела Фесчиян, Радка Андасарова*

Увод

Банките в ЕС са на прага на въвеждане на нови регулаторни и институционални промени в контекста на повишаването на стабилността и рисковата чувствителност на капиталовата база при прилагане на стандартизирания подход (SA) за оценка на кредитния риск. Базелският комитет по банков надзор проведе редица дискусии и емпирични анализи, в резултат на което се достигна до заключението, че прилаганият рисково-базиран подход за измерване на капитала, е обект на критики. Критичните анализи и препоръки са насочени към неговата променливост и несигурност при по-точно рисково претегляне на активите [1]. Изхожда се от факта, че приложимият към настоящия момент стандартизиран подход (SA) за оценка на кредитния риск се базира на присъдени външни кредитни рейтинги [2]. На практика обаче отношенията между агенциите за кредитна оценка, банките и регулаторните органи създават редица проблеми в следните области:

- Механичното доверие на банките към кредитните рейтинги. За пълното обхващане на всички фактори, оказващи влияние върху качеството на кредитния портфейл на банките е необходимо прилагане на усъвършенстван стандартизиран подход, базиран на съпоставимост (противопоставяне) на присъдените кредитни рейтинги от външна агенция за рейтинг и индивидуалната преценка (оценка) от страна на банковия мениджмънт за целите на рисковото претегляне на експозициите. Разумно е от банките да се изисква да допълнят работата на агенциите за кредитен рейтинг със свои собствени проучвания и комплексни проверки за целите на банковия надзор на риска.
- Липсата на достатъчно на брой клиенти с присъдени рейтинги в портфейла на банката. Банковите модели прилагани за експозициите без кредитен рейтинг не винаги са точни и поради тяхната сложност, трудно би могло да се докаже прецизността им пред надзорните

* Даниела Фесчиян, доктор, професор, катедра „Счетоводство и анализ”, УНСС, email: d.feschiyan@gmail.com

Радка Андасарова, доктор, главен асистент, катедра „Счетоводство и анализ”, УНСС, email: radka_bl@abv.bg

органи. Прилагането на нов подход за стандартизирано моделиране на риска, базиран на фиксирани рискови тегла по конкретни групи експозиции, ще подобри надеждността и прозрачността на рисково-базирания подход за оценка на кредитния риск. Измененията и допълненията на стандартите за финансови отчети (в. ч. Базелските стандарти за банков надзор – бележката е наша) през годините показва, че концепцията за контрол има развитие и отговоря на необходимостта от обективизиране и еднозначно интерпретиране на принципите, въз основа на които се изготвят консолидираните финансови отчети (Камбурова, 2019).

Динамика в регулирането и надзора върху подходите за оценка на кредитния риск

Първото споразумение от Базел бе създадено през 1988 г. и ограничаваше възможностите на банките до прилагане само на един подход за рисково претегляне на активите. Второто базелско споразумение стартира през 2001 г., включвайки повече възможности за избор при определяне на собствения капитал, който трябва да бъде заделен за кредитен риск – банките могат да използват собствена система за управление на риска [3]. При изпълнението на този въпрос Базелският комитет по банков надзор даде възможност на банките да преминат от стандартизиран подход за оценка на кредитния риск към подход, основаващ се на вътрешни рейтинги. Тези вътрешни модели за управление на риска са обект на одобрение от страна на съответния национален регулаторен орган. По този начин надзорните органи ще гарантират, че нивото на риск, който банките поемат, съответства на минимално изискуемия капитал необходим за покриване на бъдещи загуби. Прилагайки подхода на вътрешните рейтинги, банките се насърчават да разкриват индивидуална информация за рисковете в кредитния портфейл. Концепциите, които стоят в основата на Базел 2 и в следствие и в Базел 3, включват три самостоятелни раздела, наречени стълбове: (1) минимални капиталови изисквания; (2) надзорен преглед на капиталовата адекватност; (3) пазарна дисциплина. Основополагащ принцип при прилагането на подхода на трите стълба е възприемането на „рисково базиран подход при институционалната намеса от страна на надзорните органи чрез създаването на добра практика за управление и надзор върху рисковете от банковата дейност“ (Фесчиян, 2005).

Финансовата и икономическа криза след 2007 година разкри, че някои капиталови инструменти от първи ред, не успяха да поемат динамиката в рисковия профил на банките. Според Quignon (2011), това е особено вярно за привилегировани акции в англоезичните страни [4]. През септември

2010 групата на управителите на централните банки и ръководителите на банковите надзорни органи обявиха по-високи изисквания за минимални капиталови стандарти в банковия сектор, известни като Базел 3. Целта на промените е повишаване способността на банките за поемане на предизвикателства, произтичащи от финансов и икономически стрес и намаляване на риска от преминаването му от банковата система към реалната икономика. С други думи, в рамките на Третото базелско споразумение [5], голяма част от банките трябва да поддържат повече и по-качествен капитал, отколкото предходните регулаторни рамки – Базел 1 и Базел 2.

През декември 2014 г. Базелският комитет по банков надзор издаде консултативен документ за преразглеждане на стандартизирания подход за оценка на кредитния риск [6]. Предложенията в проекта са насочени към засилване на ефективността от прилагане на действащия минимален стандарт за капитала – Базел 3, в следните четири направления:

- ограничаване на зависимостта от външни кредитни рейтинги;
- намаляване на променливостта на рисково-претеглените активи (RWA) между банките в отделните юрисдикции;
- съпоставимост на стандартизирания подход с подхода, базиран на вътрешните рейтинги (IRB);
- повишаване на прозрачността относно прилагането на стандартите.

До м. март 2015 г. бе даден срок за последващи коментари, критики и предложения от професионалната общност. На 10 декември 2015 г. Комитетът публикува втори консултативен документ за преразглеждане на стандартизирания подход за оценка на кредитния риск [7]. Документът съдържа предложения, които до голяма степен се различават от първоначалния замисъл за ограничаване използването на външни кредитни рейтинги. Прави впечатление, че използването на външни рейтингови модели се възприема като водещо изискване в контекста на рисково-базирания подход за оценка на кредитния риск.

През декември 2017 г. приключи процесът на окончателно одобрение и публикуване на предложения нов пакет от реформи в рамките на стандарта Базел 3. Новият проект от мерки е одобрен от групата на управителите на централните банки и ръководителите на банковите надзорни органи (The Group of Central Bank Governors and Heads of Supervision) и ще влезе в сила от началото на 2022 г. Основната цел на реформите е да се премине към усъвършенстване на стандартизирания подход за оценка на кредитния риск и ограничаване използването на вътрешните рейтингови модели [8]. Необходимо е стандартизиране на информацията, съдържаща се в консолидираните финансови отчети на отделителните групи от предприятия (в т.ч. на банките), с цел постигане на сравнимост на данните за целите на анализа (Камбурова, 2019).

Нарушаването на нормативната уредба води до скъпи надзорни действия, които биха могли да ограничат функционирането на банката. Следователно банките имат стимул да поддържат по-високи капиталови позиции от изискуемите (капиталов буфер), като застраховка срещу нарушаване на минимално капиталово изискване за регулаторни цели (Milne and Whalley, 2001). Тази теория е опорна точка към разбирането за поддържане на минимално изискуем регулаторен капитал, което Банката за международни разплащания (BIS) препоръчва чрез регулаторните институции.

Съвременни измерения и перспективи пред ревизираната рамка Базел 3

Необходимостта от приемане на нов пакет от реформи в рамките на стандарта Базел 3 се обуславя от факта, че съществуват юрисдикции, за които е необходимо по-ясно ръководство по определени въпроси, свързани с липсата на прозрачност и сравнителна информация, и в някои аспекти, касаещи последователното прилагане на стандартите в глобален аспект. По-конкретно критичните области, които Комитетът цели да усъвършенства са: подобряване рисковата чувствителност на банковия собствен капитал; преразглеждане на вътрешно рейтинговия модел за кредитен риск в посока на ограничаване на неговото прилагане за определени категории рискови експозиции; допълване на подхода на рисково претегляне на активите с преразгледано изискване за коефициент на ливъридж.

През месец декември 2017 г. Базелският комитет по банков надзор обяви своето решение за следните основни подобрения в рамките на стандарта Базел 3, в частност на стандартизиращия модел за кредитен риск: и изисквания спрямо присъдените външни рейтинги. Комитетът и професионалната общност отчитат факта, че е нужно прилагане на т. нар. „дю дилиджънс“ анализ. Акцентира се върху това, че в случай на получено по-високо рисково тегло в процеса на индивидуалния анализ, в сравнение с присъдената външна кредитна оценка, банките трябва да прилагат по-високото рисково тегло за съответната експозиция. Основната цел е да се избегне механичното доверие на банките към външните кредитни рейтинги, от една страна, и от друга – превенция и защита на собствения капитал срещу динамиката в рисковия профил на банките.

Съпоставка за рисковите тегла на активите, определяни по методиката на Базел 3, и ревизираната рамка Базел 3, се представя със следната таблица (таблица 1):

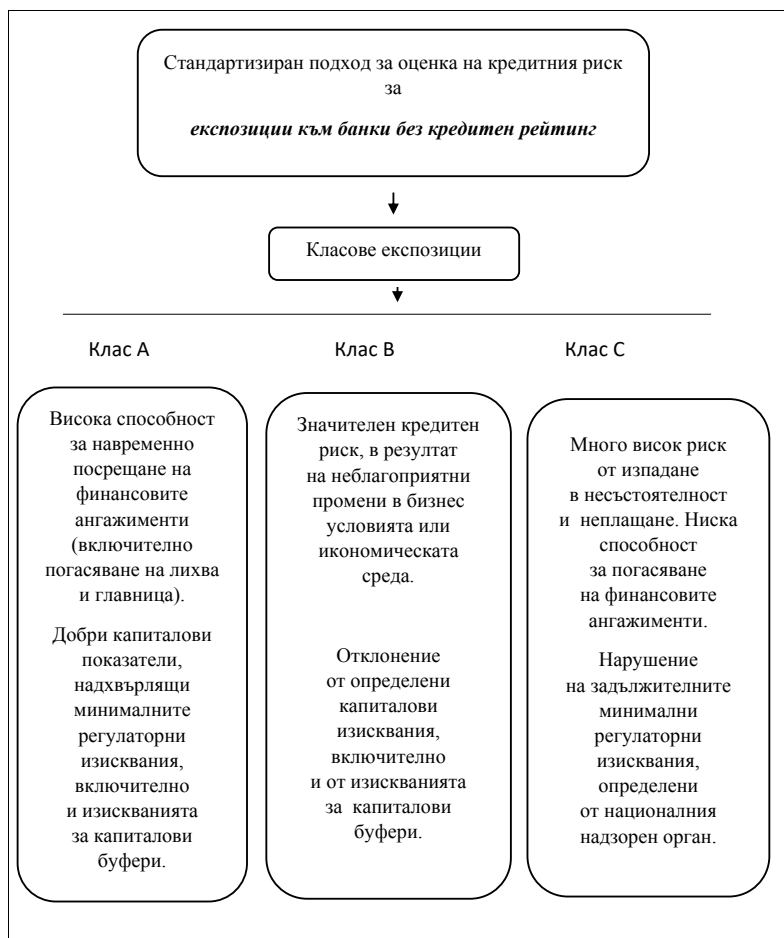
Таблица 1. Рискови тегла за експозиции към банки и предприятия с кредитен рейтинг (преди прилагане на „дю дилидънс“ анализа)

Експозиции към банки	Рисково тегло на активите по Базел 3		Рисково тегло на активите по ревизираната рамка Базел 3	
	Експозиции с падеж до три месеца	Експозиции с падеж над три месеца	Краткосрочни експозиции (с остатъчен падеж до три месеца)	Базово рисково тегло
AAA до AA-	20%	20%	20%	20%
A+ до A-	20%	50%	20%	30%
BVB+ до BVB-	20%	50%	20%	50%
BB+ до B-	50%	100%	50%	100%
по-нисък от B-	150%	150%	150%	150%
Общи корпоративни експозиции	Базово рисково тегло		Базово рисково тегло	
AAA до AA-	20%		20%	
A+ до A-	50%		50%	
BVB+ до BVB-	100%		75%	
BB+ до B-	100%		100%	
по-нисък от B-	150%		150%	
Без рейтинг	100%		100%	
Специфични експозиции към МСП, без кредитен рейтинг [9]	Без регламентация		85%	
Експозиции на дребно [10]	75 %		75%	

Източник: BCBS, 2017 г. и Регламент 575/2013/EC

Подход за стандартизирано моделиране на кредитния риск за експозиции към банки без кредитен рейтинг. Новият модел за оценка на риска осигурява модерен инструментариум, който предоставя възможност на надзорните органи лесно да следят рисково-претеглените активи, без да се налага доказване и анализ на възприетите от тях вътрешни правила и модели за управление на риска. За целта банките трябва да групират експозициите си

в три самостоятелни раздела, наречени класове. Дефинирани са три класа експозиции, като рисково-претеглената стойност се получава чрез умножение по съответното рисково тегло, което варира между 20% и 150% (фигура 1 и таблица 2).

Източник: BCBS, 2017 г.

Фиг. 1. Класове експозиции към банки без кредитен рейтинг

Посочените класове експозиции могат да се използват двуаспектно. От една страна те служат за оценка на конкретния контрагент, а от друга страна – за присъждане на рискови тегла за целите на надзора (таблица 2).

Таблица 2. Рискови тегла за експозиции към банки без кредитен рейтинг

Оценка на кредитния риск на банката-контрагент	Клас А	Клас В	Клас С
Базово рисково тегло	40%	75%	150%
Рисково тегло за краткосрочни експозиции (остатъчен падеж до 3 месеца)	20%	50%	150%

Източник: BCBS, 2017 г.

Съществува в досегашната рамка – „размер на кредита спрямо стойността на обезпечението“ (loan-to-valuation – LTV). Високите стойности на показателя LTV съответстват на по-високо рисков актив, вследствие на което рисковата експозиция несъмнено ще получи по-високо рисково тегло и ще „натовари“ собствения капитал значително повече, и обратно (таблици 3 и 4). При изчисляване и анализиране на показателя LTV не е за пренебрегване фактът, че предоставените кредити като самостоятелна категория финансов актив се признават и се посочват във финансовите отчети на банките по амортизирана стойност (Фесчийан и др., 2017). Посоченото обстоятелство несъмнено рефлектира върху стойността на актива (размера на кредита) – в посока на намаление, а от там и до измерване на по-ниски стойности на показателя LTV (в случай на непроменена стойността на обезпечението).

Като допълнение, новият подход за определяна на рисково-претеглената стойност на експозициите, обезпечени с ипотeki върху недвижим имот, включва и по-широк спектър от критерии, а именно:

- Прилагане на съотношението LTV в зависимост от:
 - експозиции, обезпечени с ипотeki върху недвижими имоти, за които погасяването не зависи пряко от паричните потоци, свързани със собствеността върху имота (наем, продажба и т.н.);
 - експозиции, обезпечени с ипотeki върху недвижими имоти, за които погасяването пряко зависи от паричните потоци, свързани със собствеността върху имота.
- Качество и ефективност на обезпечението.

Таблица 3. Рискови тегла за експозиции, обезпечени с ипотeki върху недвижими имоти, за които погасяването не зависи пряко от паричните потоци, свързани със собствеността върху имота

	$LTV \leq 50\%$	$50\% < LTV \leq 60\%$	$60\% < LTV \leq 80\%$	$80\% < LTV \leq 90\%$	$90\% < LTV \leq 100\%$	$LTV > 100\%$
Рисково тегло	20%	25%	30%	40%	50%	70%

Източник: BCBS, 2017 г.

Таблица 4. Рискови тегла за експозиции, обезпечени с ипотекы върху недвижими имоти, за които погасяването пряко зависи от паричните потоци, свързани със собствеността върху имота

	LTV ≤ 50%	50% < LTV ≤ 60%	60% < LTV ≤ 80%	80% < LTV ≤ 90%	90% < LTV ≤ 100%	LTV > 100%
Рисково тегло	30%	35%	45%	60%	75%	105%

Източник: BCBS, 2017 г.

Заклучение

Въпросите свързани с регулирането на банковата система винаги са били обект на анализ от редица изследователи в областта на банковото дело и банковото счетоводство. Концепциите, които стоят в основата на пълното и последователно приемане и прилагане на Базелските стандарти са от решаващо значение за: подобряване на устойчивостта и ефективността на банковата система в глобален аспект; доверие в пруденциалния надзор и прозрачност на регулаторната среда за международно активните банки. В периода на последната глобална финансова и икономическа криза от 2007 г. слабостите в банковия сектор се прехвърлиха върху целия финансов сектор и икономиката като цяло. В отговор на това Базелският комитет за банков надзор публикува система за нов капиталов регламент и изисквания за оценка на риска, известен като Базел 3. Десет години по-късно глобалната икономика продължава да се възстановява от последиците. Действащата програма „Базел“ продължава да търси по-добър баланс между „чувствителността към риска, простотата и сравнимостта“ (BCBS, 2016). Въпреки усилията на Комитета, съвместно с групата на управителите на централните банки и ръководителите на банковите надзорни органи, широкият кръг от заинтересовани страни загубиха доверие в подхода за рисково претегляне на активите, и в частност към вътрешно рейтинговото моделиране за оценка на кредитния риск. Загубата на доверие на обществеността към капиталовите съотношения на банките ясно подчертава необходимостта от по-строги ограничения на начина, по който се изчислява рисково-претеглената стойност на банковите експозиции и по-голяма прозрачност на отчетността.

Важно е да се отбележи, че теоретичното познаване и изследване на възможните ефекти вследствие на динамиката в регулирането и надзора върху подходите за оценка на кредитния риск, като важен компонент определящ стабилността на капиталовата адекватност и ефективното функциониране на банките, е доказателство за все по-нарастващата роля и значение на

външната регулация върху банковата система за гарантиране на вложенията в банките и за ефективност на инвестициите в банков капитал.

Бележки:

- [1] Basel Committee on Banking Supervision, BCBS, 2013. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP) – Analysis of risk-weighted assets for credit risk in the banking book, available at: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d363.htm> (accessed 10 September 2018).
- [2] Стандартизираният подход за оценка на кредитния риск се използва от по-голямата част от банките в ЕС в рамките на/или извън юрисдикциите на Базелския комитет.
- [3] Теоретичното интерпретиране на минималните капиталови изисквания за кредитен риск в условията на Базел 1 и Базел 2 е извън обхвата на настоящата разработка. За подробности по този въпрос вж. Фесчиян, Д. (2005). Счетоводството като източник на информация за управление на капиталовата адекватност на банките и новото Базелско споразумение за капитала. София: Стопанство; Андасарова, Р. (2015). Управление на кредитния риск в търговските банки в условията на финансова криза (финансово-счетоводни аспекти). Дисертация за присъждане на образователната и научна степен “доктор”.
- [4] Това е специална ценна книга, която има свойства както на собствен капитал, така и на дългов инструмент и обикновено се счита за хибриден инструмент. За да бъдат признати като основен капитал, хибридните дългови инструменти трябва да отговарят на критериите, свързани с усвояването на загубите, гъвкавостта на плащанията и трайността.
- [5] Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0575&rid=1> (accessed 20 January 2018).
- [6] Basel Committee on Banking, BCBS, 2014. Consultative Document – Revisions to the Standardised Approach for credit risk“, available at: <https://www.bis.org/press/p141222a.htm> (accessed 15 September 2018).
- [7] Basel Committee on Banking Supervision, BCBS, 2015. Consultative Document – Revisions to the Standardised Approach for credit risk, available at: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d307.pdf> (accessed 9 September 2018).
- [8] Basel Committee on Banking Supervision, BCBS, 2017. Basel III: Finalising post-crisis reforms“, available at: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf> (accessed 23 August 2018).

[9] Корпоративни експозиции към малки и средни предприятия (МСП), чийто нетни приходи от продажби от предходната година са равни или не надхвърлят 100 млн. лв.

[10] В т.ч. експозиции към физически лица и експозиции към МСП.

Референции:

Фесчиан, Д., (2005). Счетоводството като източник на информация за управление на капиталовата адекватност на банките и новото Базелско споразумение за капитала, УИ „Стопанство“, София.

(Feschiyan, D., 2005, Schetovodstvoto kato iztochnik na informatsia za upravlenie na kapitalovata adekvatnost na bankite I novoto Bazelsko sporazumenie za kapitala, UI „Stopanstvo“, Sofia)

Фесчиан, Д., Филипова-Сланчева, А., Андасарова, Р. и Даскалов, Я., (2017). “Стандартизирани модели за счетоводно отразяване на финансовите активи в банките”, ИДЕС, №3, с.1-30.

(Feschiyan, D., Filipova-Slancheva, A., Andasarova, R. i Daskalov, Ya., 2017, Standartizirani modeli za schetovodno otryavane na finansovite aktivi v bankite. IDES, №3, s. 1-30)

Камбурова, Л., (2019). Концепцията за контрол при съставяне на консолидирани финансови отчети – минало и настояще, Научни трудове, Том 2/2019, ИК-УНСС, София, 2019, с. 291-300.

(Kamburova, L., 2019, Kontseptsia za control pri sastaviane na konsolidirani finansovi otcheti – minalo i nastoiashite, Nauchni trudove, Tom 2/2019, s. 291-300)

Камбурова, Л., (2019). Консолидирани финансови отчети. Теоретични и методологични аспекти, ИК – УНСС, София.

(Kamburova, L., 2019, Konsolidirani finansovi otcheti. Teoretichni I metodologichni aspekti, Sofia, IK-UNSS, Sofia)

Alistair Milne, A., Whalley, E. (2001). Bank Capital and Incentives for Risk-Taking, available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=30317 (accessed 10 May 2018).

Quignon, L., (2011). Basel III No Achilles“ Spear, BNP Paribas Corporate and Investment Banking.

МОДЕЛИ ЗА БАНКОВА РЕГУЛАЦИЯ НА РИСКА – ДИНАМИКА В МОДЕЛИРАНЕТО И ПЕРСПЕКТИВИ

Резюме

Регламентираният стандартизиран подход (Standardized Approach-SA) за оценка на кредитния риск е носител на позитиви в съвременното управление на банковия капитал. Разработването и приемането на нов пакет от мерки за банкова регулация в рамките на ЕС е дълъг и непрекъснат процес повлиян от редица икономически, социални и политически фактори. В настоящата разработка са анализирани съвременните аспекти на банкова регулация на кредитния риск в условията на възприетия нов пакет от реформи в рамките на стандарта Базел 3. Представена е хронологията в развитието на глобалните регулаторните рамки – Базел 1, Базел 2 и Базел 3. Отделено е специално внимание на теоретичното интерпретиране на предложения нов подход за стандартизирано моделиране на риска в банките.

Ключови думи: Базелски комитет по банков надзор, стандартизиран подход, кредитен риск, рисково-претеглена стойност

JEL: G2, M4

MODELS FOR BANK RISK REGULATION – DYNAMICS MODELING AND PROSPECTS

Daniela Feschiyan, Radka Andasarova *

Abstract

The Standardized Approach (SA) for credit risk assessment is a positive asset in bank capital regulation in contemporary banking. The revisions to the regulatory framework – Basel III by the Basel Committee on Banking Supervision is a long continuous process influenced by numerous economic, social and political factors. The present article shows the modern aspects of credit risk regulation in banks within Basel III: Finalising post-crisis reforms. The study presents the development and chronology of the global regulatory frameworks for banks – Basel I, Basel II and Basel III. The theoretical interpretation of the proposed new standardized approach for risk modeling in banks is reviewed.

Key words: Basel Committee on Banking Supervision, Standardized approach (SA), credit risk, risk-weighted assets (RWA)

JEL: G2, M4

* Daniela Feschiyan, PhD, Prof., Department of Accountancy and Analysis, UNWE, email: d.feschiyan@gmail.com

Radka Andasarova, PhD, Chief. Assist. Prof., Department of Accountancy and Analysis, UNWE, email: radka_bl@abv.bg